Xalq oyunları

Mart ilin ən sevimli aylarından biridir. İlk növbədə ona görə ki, bu ay ana təbiət qış yuxusundan oyanır, torpaq cana gəlir, payızda isti ölkələrə uçub gedən köçəri quşlar geri qayıdaraq ağacların budağında quruyub qalan yuvalarını bərpa edir.

"Təbiətin oyanış" ayında çayların buzu da əriyir, arxın kənarlarında kök atmış yarpız, gicitkən baş qaldırır. Zirvəsi bəyaz dağlar baharın gəlişini duyub ağ çalmasını açmağa, yaşıl örpəyə bürünməyə hazırlaşır.

Qaya dibinə sığınmış novruzgülü, bənövşə fəslin gəlişindən xəbər verir. Novruzun təbiətə gətirdiyi oyanış aran yerlərində daha tez hiss olunur.

Deyirlər ki, Novruz bayramı günlərində (hətta çərşənbələr başlayandan) qəmli notlardan uzaq olmaq lazımdır. Bu da folklorumuzdan gəlmədir: dəm dəmi gətirər, qəm qəmi. Ağrıacılarımızı tonqalda yandırırıq ki, yeni baharımız, yazımız xoş əhval-ruhiyyə gətirsin, şadlıq və sevincli günlər qədəm bassın həyatımıza.

Xalq arasında çox qədimdən yaranan "Motal-motal", "Qurd basdı", "Çövkən", "Cızıq turnası", "Gizlənpaç" (gizlən, qaç), "Oğru-oğru", "Şuma qədər", "Aşıq-aşıq", "Qoz-qoz", "Pul-pula", "Zorxana", "Sino", "Mil", "Qəpəq", "Fincan-fincan", "Bənövşə", "Dirədöymə", "Çalabaşı", "Yelləncək", "Maraloyunu", "Kilimarası" və s. oyunlarında həm uşaqlar, həm də böyüklər həvəslə iştirak edərlər".

Novruz bayramından söhbət açan bəzi tədqiqatçılar "Kosa-kosa", "Kəndirbaz", "Sim pəhləvan", "Masqara", "Gözübağlıca", "Cıdır" tamaşaları, qələncə oynatmaq, kəmənd atmaq, qurşaq tutmaq, daş qaldırmaq, at çapmaq və s. kütləvi əyləncəli oyunların bayramla əlaqədar keçirildiyini deyirlər. Sadaladığımız xalq oyunları zaman-zaman yol keçərək bu günümüzədək gəlib çatıb.

Novruz bayramında həmçinin güləş yarışları təşkil edilir, meydanlarda yallılar oynanılır, kəndirbazlar tamaşalar göstərir, mahnılar oxunur, aşıqlar deyişirlər...

"Maraloyunu" ilə "Kilimarası" folklor oyunlarının günümüzədək gəlib çıxması, Kəlbəcərdə dünyaya göz açmış Mehralı babanın adı ilə bağlı olub. Ondan da öncə bu xalq oyunlarının mahir ifaçıları var imiş. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarında adı çəkilən hər iki xalq oyununu - Süleyman Süleymanov və qardaşı Şəfaqət Süleymanov, eləcə də onların övladları sevə-sevə yaşatmaqdadırlar. Bu qədim xalq oyunlarını sonralar Rövşən Vəlioğlu da öz məharət və qabiliyyəti ilə nəinki respublika miqyaslı, həmçinin beynəlxalq və dünya əhəmiyyətli festivallarda nümayiş etdirib, yüksək mükafatlara və diplomlara layiq görülüb. "Maraloyunu"nun əfsanə əsasında yaranması barədə R.Vəlioğlu belə deyir: "Zurnaçılar dəstəsi qara zurnada elə ifa edirlər ki, maral ayaq saxlayıb bu həzin musiqini dinləməkdən doymur. Boylana-boylana qalan maralın hərəkətləri onun oynadığını göstərir. Maral yerə yataraq başını o yan-bu yana əyməklə sanki nazlanır və musiqinin ritmi ilə səsin haradan gəlməsini axtarır. Bu oyunu nümayiş etdirmək üçün maral dərisi geyinmiş oyunçudan məharət tələb olunur. O, dizləri üstə iməkləməli, əlləri ilə maralın baş-boyun hissəsini oynatmalıdır. Bu, o qədər də asan deyil, çünki nəfəs almaq üçün açıq yer olmur".

"Kilimarası" isə bundan bir qədər fərqli oyundur. Bu, zurnaçılar dəstəsinin ifası altında bir aktyorun gəlincik oyununun nümayişidir. İki nəfərin diz üstə oturaraq tutduğu kilimin arxasında aktyorun yerə uzanaraq məzhəkə çıxarmasıdır. Kuklalardan biri kişi, o birisi qadın olur. Xalq havalarının birinə oynayan kukla milli rəqsləri məharətlə ifa etməlidir. Bu, kilimin arxasındakı aktyorun ayaq və əl barmaqlarını necə oynatmaq məharətindən asılıdır. Burada milli kolorit əsas götürülür. Meydan tamaşalarının yadigarı olan bu xalq oyunları "Kosa-kosa" kimi komediya janrına aid olmasa da, dramatik də deyil. Bu oyunlar milli teatrımızın tarixinin qədimliyini, mədəniyyətinin isə zənginliyini qoruyub saxlayır.

80 yaşlı kəlbəcərli Kəklik Əliyeva deyir ki, Novruz bayramına yalnız aşıq və folklorçularımız deyil, hər bir kəlbəcərli hazırlaşırdı. Qonşuların və qohumların, eləcə də küsülülərin bir-birinin evinə ayaq açması birliyin göstəricisi sayılır. Bayram günlərində küsülülər barışmalı, kimsə qanıqara olmamalıdır, xoş sözlər danışmalıdır. Çünki qapının arxasında "bəxtinə çıxan sözlər"i səbirsizliklə, təlaş və həyəcanla gözləyənlər olur.

Qədəmləri uğurlu, bərəkət sovqatlı olsun Novruz bayramının. Hər diləkdən bir mətləb hasil olur, deyirlər. Qoy builki Novruz yurd nisgillilərə sadəcə təsəlli deyil, xoş ovqat gətirsin, ümidləri cücərtsin...

Məhəmməd NƏRİMANOĞLU,
Ağaəli MƏMMƏDOV (foto),
"Azərbaycan"